

Josep Maria Martí i Font. Dissenyador, doctor en filosofia, professor de la Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona i col·laborador de l'Escola Elisava de Disseny.

Què en queda, del Moviment Modern?

La recuperació de la racionalitat il·lustrada era l'objectiu. La realització de la utopia semblava a prop. Però tot va quedar difuminat per l'acció dels altres, dels amos de les desigualtats, al llarg de la tercera i de la quarta dècades del segle.

L'anomenat Moviment Modern en arquitectura i disseny ens mostra amb un excés de simplicitat –com totes les etiquetes– un conjunt de fenòmens culturals complexos que acostumen a dur data de la primera meitat del nostre segle, però que enfonsen les arrels en tot un seguit de fenòmens anteriors i que responen a unes altres etiquetes, a uns altres “ismes”. Un grup de joves arquitectes, mestres artesans, protodissenyadors i artistes interessats pel progrés industrial van deixar una sòlida marca –les obres, els escrits, els manifestos, els pamflets– que mostra l'afany d'una nova manera de fer, de construir i, en definitiva, de projectar.

Aquesta nova manera volia superar els estils, volia mostrar el trencament radical respecte a les formes anteriors, el *victorianisme*, tot el conjunt d'historicismes romàntics i també el gran estil burgès del XIX, el modernisme. Volia despullar la forma de tots els ornaments, volia mostrar les formes pures, els “ossos pelats” de la nostra cultura, segons una afortunada expressió d'un crític contemporani.

La defensa de la industrialització i la definitiva acceptació de la màquina (també la seva lúcida crítica, tal com ens mostra el millor Chaplin en *Temps Moderns*), la fe en el progrés continuat en un món sense límits aparent, el trencament amb els moviments romàntics –des d'un neoromanticisme tenyit de classicisme–, la invenció del funcionalisme amb

la pretensió de supeditar-hi tota forma. En definitiva, la recuperació de la racionalitat il·lustrada.

Cal no oblidar tampoc en cap moment el context social en què tot això succeïa: una porta entreoberta a unes societats humanes millors; resultat de la via socialdemòcrata o de la via revolucionària, la realització de la utopia semblava a prop... fins que tot se'n va anar en orris per l'acció dels altres, dels amos de les desigualtats, al llarg de la tercera i de la quarta dècades del segle, fins a acabar en la barbàrie que tota guerra és.

Tot aquell món i aquells personatges –que cobrien un gran ventall cultural– s'ensorraren, els uns en la mort o en l'oblit i els altres, després del parèntesi de l'exili, es convertiren en testimonis d'una època; en exemples vivents i actius d'un món que ja no era el seu, però que calia reconstruir. El moviment modern passà de realitat programàtica i exemplificada a realitat *tout court*, amb tot el que això implica...

Podem considerar aquesta realitat de l'arquitectura i del disseny vigent i no sols un conjunt de fets històrics? És encara el Moviment Modern un dels nostres grans referents? Quin sentit poden tenir per a nosaltres –quasi cent anys després dels primers escrits programàtics i de les primeres realitzacions– les obres i les paraules d'aquells pioners?

Al 1898 Adolf Loos, arquitecte establert a Viena i autor de pamflets, articles i manifestos, en un dels seus articles a *Neue Freie*

Presse de Viena afirmava: “Actualment no solament s'exigeix d'una butaca que hom hi pugui descansar bé, sinó que s'hi pugui descansar *de pressa*. *Time is money*”.¹

Loos enuncïava, no sé si a plena consciència, els ideals de la indústria moderna i les exigències del capitalisme monopolista i colonialista triomfant. A la resta de l'article adduït, Loos feia un panegíric de l'home modern, dominat per la pressa i per la rendibilitat del temps, afirmant la necessitat d'especialització dels seients en funció del tipus de “cansaments” provocats per activitats diferents, i entrava després “a sac”, com sovint feia, contra l'actitud conservadora i nacionalista vienesa, de la qual va rebre més disgustos que no cap altra cosa. Les idees de Loos no són només el resultat de la seva defensa de la indústria moderna. Responen també a unes altres qüestions que, d'una altra banda, ja eren implícites en tota la tradició que informa el seu pensament. Es tracta sobretot de la defensa de la racionalització de la producció moderna i de la prioritat dels valors d'ús dels artefactes per sobre tota altra consideració, com també de la marginació dels aspectes de la “fantasia” ornamental en l'àmbit de les arts o del món infantil. Són unes altres respostes a qüestions que ja apareixien en l'obra de Ruskin (sobretot les incloses a *The Seven Lamps of Architecture*, obra escrita per Ruskin quasi cinquanta anys abans). En efecte, de la ma-

teixa manera que per Ruskin la funció dels ornaments quedava per als moments d'oci i de repòs, els que permetien la tranquil·litat contemplativa, en el cas de Loos ens trobem amb una relegació de l'ornament des de la premissa de l'eficàcia productiva.

Loos havia viscut uns anys als Estats Units d'Amèrica. Aquí, un ciutadà d'una de les nacions europees més conservadores i tradicionals, va poder entrar en contacte amb l'utilitarisme anglo-saxó, tal com s'havia desenvolupat en terra colonial, obra de descendents de desarrelats del país d'origen, i en pocs segles d'història. Els resultats d'aquest utilitarisme sense el pes de la tradició havien de marcar necessàriament un jove austro-hongarès de formació cultural i tècnica europea. Les conseqüències són a la vista, tant en els seus escrits com en les seves obres.

Sobre el Moviment Modern s'ha escrit i polemitzat molt, sobretot a partir del moment que ja era història. També és innegable l'herència rebuda pels professionals actuals. El que era avantguardisme els anys 20 és ara trivialitat; el que era experimentació de tècniques i de materials és ara saber comú. El rebuig de l'ornamentació que era provocació a l'afany representatiu de la burgesia *belle époque* s'ha convertit ara en afany representatiu dels seus hereus. Els valors centrals del Moviment Modern han estat enderrocats pel temps; fins i tot el gran principi del purisme funcionalista que volia que tota forma seguís una funció, ha quedat obsolet i ara sabem que la polèmica entre funcionalistes i formalistes és una falsa polèmica.

La vigència d'aquell moviment no està, doncs, en els seus continguts assimilats i superats per les nostres pràctiques i per la seva teorització. El que ens queda és, en primer lloc, la gran lliçó de la història. Sabem que no és possible

una millora constant de les nostres disciplines sense un coneixement rigorós i ple d'allò que els pioners feien; sense subsumir-los en els corrents històrics generals contra els quals, en part o en tot, ells lluitaven; sense la nostra actitud alhora crítica i erudita respecte als seus escrits, les seves anticipacions i fins i tot les seves utopies. També ens queda, en segon lloc, la possible mimesi de l'esperit lliure i obert amb què s'encaraven al seu món; l'afany de crítica d'un món tancat en les seves satisfaccions; la voluntat d'acció solidària en un context social que no generava benestar per a tothom; també la vacuna que pot representar per a nosaltres contemplar el fracàs relatiu, i l'excés d'optimisme, de l'eficàcia social de les nostres disciplines, si no van acompanyades d'unes altres accions polítiques contextuals. I la manera, la manera alhora crítica, rupturista i innovadora, però també respectuosa amb les realitzacions del passat, recent o llunyà. L'amor per les disciplines; centrar-s'hi bo i superant-ne els límits en les intervencions tant individuals

com col·lectives; i això tant en l'obra com en els manifestos i en els pamflets que alhora generaven. I la tasca pedagògica i docent de la qual, en gran part, encara vivim els qui hem agafat aquesta feina en el present.

Les etiquetes simplificadores sempre representen una reducció del fenomen que determinen a allò que té de més tòpic. Potser en un desplaçament del seu sentit aconseguiríem de veure'n allò que encara és actual. Potser, ara, si deixàvem per a la història la categoria definitòria de "Moviment Modern", i en certa manera hi renunciàvem, podríem veure allò que encara té de plenament vigent i operatiu.

Josep M. Martí

¹ LOOS ADOLF, "Das Sitzmöbel", en *Neue Freie Presse* (19 de juny de 1898). Trad. cast. "El mueble de asiento", en ADOLF LOOS, *Dicho en el vacío. 1897-1900*. Múrcia, 1984, p. 83.

ORIOL MARTÍ

